

ექსპერტთა როლი უცხოური ნორმის არსის განსაზღვრის პროცესში

თამარ მსხვილიძე

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი

საკვანძო სიტყვები: ექსპერტი, ჩვენება, მეთოდი

შესავალი

თანამედროვე პირობებში ღია საზოგადოებად ჩამოყალიბებამ მკვეთრად გაზარდა უცხოური ელემენტის შემცველი სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობების რიცხვი. დღეისათვის, როცა იზრდება ევროკავშირის როლი ჩვენს რეალობაში, იკვეთება სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებსა და კანონებთან კონტაქტის დამყარების შემთხვევები. ამდენად, ამ ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად, აუცილებელია ქართული საერთაშორისო კერძო სამართლით ხელმძღვანელობა და უცხოური სამართლის ფაქტორის გათვალისწინება.

სასამართლოებში საერთაშორისო კერძოსამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმოშობილი საქმეების განხილვისას, ხშირად შეიძლება მოხდეს ისე, რომ კოლიზიური ნორმის მითითების ძალით დღის წესრიგში დადგეს უცხოური სამართლის გამოყენების საკითხი. უცხოური სამართლის გამოყენების საფუძველი ასევე შეიძლება იყოს მხარეთა შორის დადებული შეთანხმება ანდა საერთაშორისო ხელშეკრულებები.

თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართალში უცხოური სამართლის ნორმის არსის დადგენას არა მხოლოდ თეორიული, არამედ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ამ ნორმათა არსის გარკვევა საჭიროა არა მარტო ნორმის შემფარდებელი სასამართლოსთვის, არამედ საერთაშორისო ქონებრივი და სავაჭრო ხელშეკრულებების დადებისას მხარე-

თა მიერ ნების ავტონომიის გამოვლენის დროს.¹

უცხოური სამართლის შინაარსის დადგენის ერთ-ერთ გავრცელებულ საშუალებად სახელდება ექსპერტთა ჩვენება.² უცხოური ნორმების არსის განსაზღვრის პროცესში ექსპერტთა ჩართვა ფასდება, როგორც „დარგობრივი სტანდარტი“, ანუ ჩვეულებრივი ხერხი ასეთი შინაარსის ასახსნელად.

1. ექსპერტთა ჩართულობა უცხოური სამართლის შინაარსის დადგენისას

ექსპერტისაგან ინფორმაციის მიღების რამდენიმე ხერხი არსებობს. ზოგიერთ ქვეყანაში³ დაკითხვას აწარმოებენ ჩვეულებრივ ზეპირად (რაც ცხადია, ძვირადღირებული და ხანგრძლივი პროცესია),⁴ ექსპერტის აზრი შეიძლება წარდგენილ იქნას აფიდევიტის (წერილობითი ჩვენება ფიცის ქვეშ) გზით, იგი შეიძლება დაიკითხოს საზღვარგარეთ და ა.შ.⁵

გერმანიის სამართლებრივი სისტემა ექსპერტთა ჩართვას ახასიათებს, როგორც მოხერხებულ მეთოდს უცხოური სამართლის არსის დასადგენად. გერმანული სასამართლოები ხშირად იყენებენ წერილობით დასკვნებს,⁶ რომელთა მომზადების პროცეს-

ში ექსპერტებს აქვთ სრული წვდომა საქმის მასალებსა და ოქმებთან.⁷ ექსპერტს ჩვეულებრივ აქვს როგორც შესაბამისი უცხოური სამართლებრივი სისტემის, ისე გერმანული საერთაშორისო კერძო და მატერიალური სამართლის ცოდნა. გამომდინარე იქედან, რომ მას აქვს სრული დაშვება საქმის ჩანაწერებსა და ფაილებთან, უცხოური სამართლის შესახებ სასამართლოს მიერ დასმულ კითხვებზე, უნდა გასცეს არა ზოგადი პასუხები, არამედ წარმოადგინოს დეტალური წინადადება, თუ როგორ გადაწყდეს კონკრეტული საქმე გერმანიის საერთაშორისო კერძო სამართლისა და უცხოური მატერიალური სამართლის შესაბამისად.⁸

საერთო სამართლის ტრადიციული ნორმის თანახმად, უცხო ქვეყნის კანონის დადგენა შესაძლებელია მხოლოდ ამ უცხოურ სამართლებრივ სისტემაში კვალიფიკაციის მქონე ექსპერტის მეშვეობით.⁹ აქ, უცხოური სამართლის მტკიცებულება უნდა გამომდინარეობდეს ექსპერტის შეხედულებიდან და არა პირდაპირ უცხოური სამართლის პირველადი წყაროებიდან. საქმეში Curtis v. Beatrice Foods Co¹⁰ მხარეები ამტკიცებდნენ, რომ მათი სარჩელები წესრიგდებოდა კოლუმბიური სამართლით და ზიანის ანაზღაურება უნდა მომხდარიყო კოლუმბიის შრომისა და სამოქალაქო კოდექსების შესაბამისად. მოსარჩელებმა წარმოადგინეს ექსპერტთა აფიდევიტი და ამტკიცებდნენ, რომ კოლუმ-

1 გაბისონია ზ., 2016. ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი. მეორე ვადაშუაგებული და დამატებული გამოცემა, თბ, 90. იხ; ციტირება: H. schack Rechtswahl im Prozess? 1984, S.2737

2 Sommerich Otto C., Busch B., 1953. Expert Witness and the Proof of Foreign Law, Cornell Law Review, 147. <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol38/iss2/1>

3 მაგ; დიდ ბრიტანეთში ექსპერტების ზეპირი დაკითხვა უცხოური სამართლის შინაარსის დადგენის პროცესში გავრცელებულ და ეფექტურ მეთოდად ითვლება Stern B. William., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof, 31.

4 ხშირად აღნიშნავენ, რომ ექსპერტთა ჩვენება იმდენად ძვირადღირებულია, შეიძლება იგი მივიჩნიოთ „უსამართლო“ და „ასოციალურ“ მეთოდად; დაკითხვისას, მათ შეიძლება საათები დასჭირდეთ ერთი კითხვის საპასუხოდ. Stern B. William., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof, 46, 117.

5 Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, Buffalo Law Review, Vol 59, 1230,1231. <http://www.buffalolawreview.org>

6 მოსამართლე ვალდებულია განსაზღვროს უცხოური

სამართლის შინაარსი, მაგრამ მას შეუძლია დაეყრდნოს დამხმარე საშუალებებს, მათ შორის ექსპერტთა ჩვენებას. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, 1256.

7 ჩვეულებრივ სასამართლოები მთლიან საქმეს აგზავნიან ექსპერტთან. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, 1256

8 Hausmann R., 2008. Pleading and Proof of Foreign Law - a Comparative Analysis The European Legal Forum, p.9 www.european-legal-forum.com

9 ანგლოამერიკული სასამართლოები უცხოურ სამართალთან დაკავშირებით ტიპურად იღებენ ექსპერტის ჩვენებებს. მაგ; 2007 წლის Winn v. Schafer საქმეში აღინიშნა, რომ რაიონულ სასამართლოს აქციონერის პოზიციასთან დაკავშირებით შეეძლო გაეთვალისწინებინა ინგლისური სამართლის ექსპერტის მოსაზრება, როგორც საბოლოო დასკვნა.

10 Curtis v. Beatrice Foods Co. (2d Cir. 1980) Trooboff., D. P., September 18, 2006. Proving Foreign Law, The National Law Journal

ბიური სამართალი უშვებდა ასეთი სარჩელის არსებობას. თუმცა მოსამართლე მილტონ პოლაკმა აღნიშნა, რომ ექსპერტის ჩვენება აღარ წარმოადგენდა უცვლელ აუცილებლობას უცხოური სამართლის მტკიცებისას, ფედერალურ მოსამართლეებს შეეძლოთ უკუეგდოთ ექსპერტის უდავო დასკვნებიც კი და გამოეტანათ გადაწყვეტილებები უცხოური იურიდიული სისტემის საკუთარი კვლევის საფუძველზე. საპირისპიროდ ამისა, ავსტრალიაში Idoport Pty Ltd v National Australia Bank Ltd¹¹ საქმეში მიეთითა, რომ უცხოური სამართალი და მისი გამოყენება წარმოადგენს ფაქტის საკითხს. ამდენად, ექსპერტის ჩვენება აუცილებელია, რათა მოხდეს სასამართლოს ინფორმირება ისეთ საკითხზე, რომელთან დაკავშირებით, ჰიპოთეზის თანახმად, მას ცოდნა არ გააჩნია.

2. ვინ შეიძლება იყოს ექსპერტი ?

განსაკუთრებით საინტერესო საკითხი, ვინ შეიძლება წარდგეს უცხოური სამართლის ექსპერტად. ინგლისური შეხედულებების თანახმად, ექსპერტს უნდა ჰქონდეს უცხოურ იურისდიქციაში მოსამართლის ან ადვოკატის კვალიფიკაცია, ან ეკავოს ისეთი თანამდებობა, რომელიც იძლევა უცხო სამართლის ცოდნის ვარაუდს.¹² მარტივი აკადემიური ცოდნა პრაქტიკის გარეშე არ კმარა, რომ იყო ექსპერტი. უმეტეს შემთხვევაში განსხვავებული იურისდიქციის შესახებ ინფორმაციის შეძენის სირთულეები აიძულებს მოსამართლეს, მოუსმინოს ექსპერტს, რომლის ცოდნა საკმაოდ შეზღუდულია. ამდენად, იურიდიულ ლიტერატურაში საუბრობენ, რომ საკმარისია ექსპერტი იყოს კვალიფიციური და გამოცდილი, ანუ შესაძლებელია ის იყოს არა იურისტი, ოღონდ აუცილებლად კომპეტენტური.¹³

11 Mccomish J., 2007. Pleading and Proving Foreign Law in Australia, Melbourne University Law Review, 421
 12 Stern B. W., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof, 38
 13 მაგ; A/S Kreditt-Finans v. Cia Venetico De Navegacion 1983 საქმეში სასამართლომ გაითვალისწინა ბანკის

ასე, რომ, შეგვიძლია გამოვყოთ ექსპერტთა სამი კატეგორია: 1. იმ ქვეყნის იურისტები, რომლის სამართალიც უნდა დადგინდეს, მაგ; მოსამართლეები, ადვოკატები 2. სხვა ქვეყნის იურისტები, რომელთაც აქვთ ცოდნა და გამოცდილება შესაბამისი ქვეყნის სამართალში მაგ; ინგლისელი ადვოკატი (სოლისიტერი), რომელსაც აქვს ცოდნა ჩილეს სამართალში. 3. არაიურისტები, რომლებსაც აქვთ ცოდნა და გამოცდილება შესაბამისი ქვეყნის სამართალთან მიმართებით. მაგალითად, ინგლისელმა მეწარმემ, რომელიც საქმიანობდა ჩილეში, მონაწილეობა მიიღო ამ ქვეყნის საოჯახო სამართლის ზოგიერთი საკითხის დადგენაში.¹⁴

გერმანიაში ექსპერტებად ტრადიციულად გამოდიან გერმანელი მეცნიერები, მათ შორის, კომპარატივისტები, რომლებიც მუშაობენ შედარებითი სამართლის კვლევით ინსტიტუტებში¹⁵ და აქვთ წვდომა სამართლის წყაროებსა და სათანადო ლიტერატურასთან.

საზღვარგარეთის ლიტერატურაში მოყვანილია მრავალფეროვანი მაგალითები იმასა, თუ ვინ იყო პრაქტიკაში უცხოური სამართლის მოწვეული ექსპერტი. მაგ; ჩილეს სამართლის განსაზღვრისათვის სასამართლომ უპირატესობა მიანიჭა ლონდონელ ბანკირს, რომელიც დიდხანს მუშაობდა სამხრეთ ამერიკაში და არა ახალგაზრდა ჩილელ იურისტს, რომელსაც მხოლოდ ოთხწლიანი პრაქტიკა ჰქონდა.¹⁶ რომის კათოლიკე ეპისკოპოსი მოწმობდა რომაულ საოჯახო სამართალს, რომლის დებულებების ცოდნა აუცილებელი იყო მისი ოფიციალური მო-

უცხოელი მოსამსახურე პირის კოლტეს ჩვენება აფედვეიტის გზით მიცემული, რომელშიც იგი ამტკიცებდა, რომ იპოთეკური სესხი სათანადოდ გაფორმებული და გაცემული იყო ნორვეგიული სამართლის მოთხოვნების მიხედვით. მართალია ის არ იყო იურისტი, მაგრამ მისი სამსახურეობრივი პოზიციიდან გამომდინარე მიჩნეულ იქნა კომპეტენტურად გარიგების ნამდვილობის დასამოწმებლად. <https://law.justia.com/>

14 Fentiman R., 1998. foreign Law in English Courts. Pleading, Proof and Choice of Law, Oxford, 156, 176-77.
 15 Trevor C. Hartley, 1996. Pleading and Proof of Foreign Law: The Major European Systems Compared, 271, 275-76. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, 1256.
 16 De Beeche v South America Stores 1935

ვალეობის შესასრულებლად.¹⁷ იურიდიული განათლების საბჭოს რომანულ-გერმანული სამართლის ლექტორმა ჩვენება მისცა ზიბბაბვეს სამართლის შესახებ, რომელიც სპეციალურად შეისწავლა თავისი სალექციო კურსისათვის.¹⁸ ინგლისელი ადვოკატი, რომელიც იკვლევდა მალტის საქორწინო სამართალს, მიჩნეულ იქნა კომპეტენტურად, ვალეტაზე გამართული ქორწინების ნამდვილობა რომ დაედასტურებინა.¹⁹ ბრიუსელის საფონდო ბირჟის ყოფილმა ბროკერმა ჩვენება მისცა ბელგიის სამართლის მიხედვით გაცემულ თამასუქზე.²⁰ ჰონკონგის ყოფილი მმართველი კომპეტენტურად მიიჩნიეს ამ რეგიონის ოჯახურ სამართლის შესახებ ინფორმაციის მიღებისას.²¹

Bristow v Sequeville საქმეში ლონდონში პრუსიის საკონსულოს იურისტი და სამართლებრივი მრჩეველი მოწმედ წარდგა კიოლნის სამართლის დასადგენად. მან განაცხადა, რომ ლაიფციგის უნივერსიტეტში სწავლისას შეიტყო კიოლნში მოქმედი ნაპოლეონის კოდექსის შესახებ. მოსამართლემ გადაწყვიტა, რომ ის არ იყო კომპეტენტური მოწმე და განაცხადა: „თუ კაცი, რომელმაც შეისწავლა სამართალი საქსონიაში, ისე რომ არასდროს უმუშავია პრუსიაში, არის პრუსიული სამართლის დადგენისათვის კომპეტენტური მოწმე, მაშინ რატომ არ შეიძლება ფრანგმა, რომელიც კითხულობს ჩინური სამართლის შესახებ წიგნებს, ამტკიცოს ჩინური სამართალი?“²²

3. ექსპერტთა არასრულყოფილი ჩვენებები

სხვადასხვა იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნავენ, რომ სასამართლოებმა უნდა აღიარონ უცხოური სამართლის ექსპერტის ჩვენება გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ის

აშკარად დაუჯერებელია. რადგან უცხო ნორმის მტკიცებულება ძირითადად საკუთარი ინტერესებისა და თავდაცვითი მიზნებისათვის გამოიყენება, გასაკვირი არაა, რომ მისი ჭეშმარიტად ობიექტური და ყოველმხრივი მტკიცება შედარებით იშვიათია.²³ ზოგიერთი ექსპერტი არ იძლევა სრულყოფილ და დასაბუთებულ ჩვენებას,²⁴ ზოგი არანაირ ანალიზსა და ახსნას, გარდა უცხოური საკანონმდებლო აქტების ნორმების ჩამოთვლისა. ხშირად ხდება ჩვენების უგულვებელყოფა მისი ნაწილობრივი ხასიათის გამო. თუმცა, სასამართლოები უფლებამოსილნი არიან მოითხოვონ ექსპერტთაგან სრული პრეზენტაცია.²⁵

ერთ-ერთ საქმეში,²⁶ მოპასუხის იაპონური სამართლის ექსპერტმა - იაპონელმა ადვოკატმა, რომელიც სპეციალიზებული იყო სავაჭრო ნიშანსა და სახელშეკრულებო სამართალში, წარმოადგინა, რომ იაპონური კონტრაქტის და არა სავაჭრო ნიშნის კანონი იყო გამოსაყენებელი. სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა რაიონული სასამართლოს ნაჩქარევი და მარტივი გადაწყვეტილება, რადგანაც პროცესის მოსამართლე ენდო ექსპერტის მიერ ეჭვმიუტანელ პრეზენტაციასა და ინტერპრეტაციას, შესაბამისად არ განახორციელა საკუთარი შემოწმება. მოსამართლემ ახსნა, რომ „უცხოური იურიდიული მასალების ნაწყვეტები თან ახლდა ექსპერტის ჩვენებას, რომელიც ალბათ კვლავ დარჩება უცხოური სამართლის მტკიცების ძირითად მეთოდად.“²⁷

ექსპერტის ჩვენების არაადეკვატურობა მკაფიოდ გამოჩნდა საქმეში *Mokbel*,²⁸ სადაც მოპასუხის ექსპერტმა - ამერიკელმა

17 The Sussex Peerage Case 1844
 18 Brailey v Rhodesia Consolidated Ltd 1910
 19 Wilson v Wilson 1903
 20 Vander Donkt v Thellusson 1849
 21 Cooper-King v Cooper-King 1900
 22 Bristow v Sequeville 1850 P. M. North J. J. Fawcett Cheshire's and North's Private International Law, Twelfth edition, 1992, 110

23 მოსამართლეს შეუძლია არ ენდოს ექსპერტს, თუკი მიიჩნევს არაობიექტურად და მიკერძოებულად. Stern B. W., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof, 39
 24 Trooboff D. P., September 18, 2006. Proving foreign law, The National Law Journal, www.NIJ.com
 25 Trooboff P. D., September 18, 2006. Proving foreign law, The National Law Journal
 26 Universe Sales Co. v. Silver Castle Ltd. (9th Cir. 1999)
 27 Twohy v First National Bank of Chicago (7th Cir. 1985)
 28 Mokbel 2006 Mccomish J., 2007. Pleading and Proving Foreign Law in Australia, Melbourne University Law Review, 430-431.

პროფესორმა მიანიშნა საკანონმდებლო აქტის მხოლოდ კონკრეტულ მუხლებზე და არა მთლიან კანონზე, მიუხედავად რელევანტური დეფინიციური ნორმების არსებობისა. არადამაკმაყოფილებელი ჩვენების გათვალისწინებით მოსამართლემ დაასკვნა: „აშკარაა პროფესორის ჩვენებაში სერიოზული ხარვეზები. მან სასამართლო დატოვა გაურკვეველ მდგომარეობაში იმის თაობაზე, თუ რომელი რელევანტური სამართალი გამოყენებულიყო.“

უცხოური სამართლის შესახებ ჩვენება აღმოჩნდა არაკვალიფიციური საქმეში *Mond v Berger*.²⁹ აქ, სასამართლომ მიუთითა, რომ გამოსაყენებელ რაბინულ სამართალთან მიმართებით წარმოდგენილ იქნა არასრული ფაქტები და არა კომპლექსური მტკიცება. ექსპერტის პრეზენტაცია მიჩნეულ იქნა არადამაკმაყოფილებლად. შესაბამისად, სასამართლოს არ მიეცა შესაძლებლობა სადავო საკითხზე გადაწყვეტილება მიეღო. ამდენად, მოპასუხემ ვერ შეძლო დაემტკიცებინა, რომ რაბინულ სამართალს გააჩნდა ის მიზნები, რაზეც ის უთითებდა. განხილული საქმეები კარგი მაგალითია იმისა, რომ უცხოური სამართლის მტკიცება არ არის მარტივი საქმე.

დასკვნა

სასამართლოს აქვს დისკრეცია იმის გადასაწყვეტად რამდენად საფუძვლიანია ექსპერტის ჩვენება. ზოგადი პრინციპია ის, რომ არც ერთი პირი არაა კომპეტენტური მოწმე, თუ ის არ არის იმ კონკრეტული სამართლებრივი სისტემის პრაქტიკოსი იურისტი, ან თუ არ ეწევა ისეთ საქმიანობას, რომლის მეშვეობითაც ის აუცილებლად შეიძენდა უცხოური სამართლის შესახებ პრაქტიკულ ცოდნას. იმასაც ამბობენ, რომ მხოლოდ სამართლის ცოდნა არ არის საკმარისი კვალიფიციურობისათვის.

ექსპერტის აზრი არ არის სავალდებუ-

ლო, თუმცა, როგორც წესი, სასამართლო იზიარებს მას. მსგავსი პრაქტიკით სასამართლოს ფუნქციები გარკვეულწილად გადაეცემა ექსპერტებს.³⁰ გერმანელი მეცნიერი შაკი ხაზს უსვამს იმას, რომ სასამართლო არ უნდა იმყოფებოდეს ექსპერტის მზრუნველობის ქვეშ, ის ვალდებულია, გამოიმუშაოს საკუთარი შეხედულება უცხოური სამართლის მიმართ.³¹ ერთ-ერთ საქმეში ამერიკულმა სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ “მოსამართლეები არიან სამართლის ექსპერტები” და ექსპერტებისაგან დამოუკიდებლად უნდა განახორციელონ საკუთარი კვლევა.³²

მაინც რა როლი შეიძლება ჰქონდეს ექსპერტს უცხო ნორმის არსის განსაზღვრისას? როგორც ჩანს, ექსპერტის გამოყენება უმჯობესია, რათა წარმოადგინოს უცხოური სამართლის გარკვეული ინტერპრეტაციის კარგად მოფიქრებული მხარდაჭერა. თუმცა გასათვალისწინებელია ამერიკელი მკვლევარების აზრიც, რომ უცხოური სამართლის შესახებ ექსპერტის დასკვნას არ შეიძლება ჰქონდეს წინასწარ დადგენილი ძალა, ამიტომ ის უნდა შეფასდეს შინაარსის დადგენის სხვა მტკიცებულებებთან თანასწორად.³³

29 *Mond v. Berger* 2004 *Mccomish J.*, 2007. *Pleading and Proving Foreign Law in Australia*, Melbourne University Law Review, 431

30 Hausmann R., 2008. *Pleading and Proof of Foreign Law - a Comparative Analysis The European Legal Forum* p. 9

31 Шак. Х., 2001. *Международное гражданское процессуальное право*, М осква, 311

32 *Sunstar, Inc. v. AlbertoCulver Co.* (7th cir. 2009) სასამართლომ ანაზღაურებად მოწმეებზე დაყრდნობა განიხილა, როგორც მოსამართლეებისათვის უცხოური სამართლის “კოფით ჭმევა”. *Bodum USA, Inc. v. La Cafetiire, Inc.* (7th Cir. 2010) ექსპერტის ჩვენება ძირითადად არასანდოა, რადგან მათ ამისთვის თანხას უხდიან. *Michalski R.*, 2011. *Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading*, 1246, 1247, 1248.

33 Trooboff D. P., September 18, 2006 *Proving foreign law*, *The National Law Journal*, www.NLJ.com

THE ROLE OF EXPERTS IN THE PROCESS OF PROVING FOREIGN LAW

Tamar Mskhvilidze

East European University, PHD Candidate

KEY WORDS: Expert, Testimony, Method

RESUME

Despite of the existence of foreign statutes, judgments, treatises and commentaries, or even “official” declarations or certificates, irreconcilable conflict will often arise in the acutely contested proceedings. Cases like these call for the opinions of experts of foreign law. Otherwise, it would seem that too much burden is put upon the court that is expected to determine foreign law without any external assistance when such situations arise. As the present paper suggests, applying to expert witnesses might be essential in a number of cases, they are even preferable in each single case. All misunderstandings concerning facts, differences in translations, ways of reasoning and basis for conclusions can be revealed by the direct, as well as, the cross-examination in the court with the presence of the parties. What is the most favorable role of an expert, whether appointed by parties or the court? It appears that an expert provides the reasoned support for a particular interpretation of foreign law and assists the counsel by responding on the submissions of any opposing experts.

NOTES:

1. Gabisonia Z., 2016. Georgian Private International Law. Second revision and addition edition, Tbilisi, p. 90 (In Georgian)
2. Sommerich Otto C., Busch B., 1953. Expert Witness and the Proof of Foreign Law, Cornell Law Review, p.147 <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol38/iss2/1> (In English)
3. Stern William B., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof p.31 (In English)
4. Stern William B., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof p.46, 117 (In English)
5. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, Buffalo Law Review, Vol 59 p.1230,1231. <http://www.buffalolawreview.org> (In English)
6. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, Buffalo Law Review, p. 1256 (In English)
7. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, Buffalo Law Review, p.1256 (In English)
8. Hausmann R., 2008. Pleading and Proof of Foreign Law - a Comparative Analysis The European Legal Forum, p. 9 www.european-legal-forum.com (In English)
9. Winn v. Schafer 2007 (In English)
10. Curtis v. Beatrice Foods Co. (2d Cir. 1980) Trooboff., D. P., September 18, 2006. Proving Foreign Law, The National Law Journal www.NIJ.com (In English)
11. Mccomish J., 2007. Pleading and Proving Foreign Law in Australia, Melbourne University Law Review, p.421. (In English)
12. Stern William B., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof p.38 (In English)
13. A/S Kreditt-Finans v. Cia Venetico De Navegacion 1983 <https://law.justia.com/> (In English)
14. Fentiman R., 1998. foreign Law in English Courts. Pleading, Proof and Choice of Law, Oxford, p. 156, 176-77. (In English)
15. Trevor C. Hartley, 1996. Pleading and Proof of Foreign Law: The Major European Systems Compared, p. 271, 275-76. Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, p. 1256 (In English)
16. De Beeche v South America Stores 1935 (In English)
17. The Sussex Peerage Case 1844 (In English)
18. Brailey v Rhodesia Consolidated Ltd 1910 (In English)
19. Wilson v Wilson 1903 (In English)
20. Vander Donkt v Thellusson 1849 (In English)
21. Cooper-King v Cooper-King 1900 (In English)
22. Bristow v Sequeville 1850 P. M. North J. J. Fawcett Cheshire's and North's Private International Law 1992. Twelfth edition, p. 110 (In English)
23. Stern William B., March 1957. Foreign Law in the Courts: Judicial Notice and Proof p.39 (In English)
24. Trooboff D. P., September 18, 2006. Proving foreign law, The National Law Journal, www.NIJ.com (In English)
25. Trooboff D. P., September 18, 2006. Proving foreign law, The National Law Journal, www.NIJ.com (In English)
26. Universe Sales Co. v. Silver Castle Ltd. (9th Cir. 1999) (In English)
27. Twohy v First National Bank of Chicago (7th Cir. 1985) (In English)
28. Mokbel 2006 Mccomish J., 2007. Pleading and Proving Foreign Law

- in Australia, Melbourne University Law Review, p. 430-431 (In English)
29. Mond v. Berger 2004 Mccomish J., 2007. Pleading and Proving Foreign Law in Australia, Melbourne University Law Review p.431 (In English)
 30. Hausmann R., 2008. Pleading and Proof of Foreign Law - a Comparative Analysis The European Legal Forum p.9 (In English)
 31. Schack 2001. International Civil Procedure, Moscow, p. 311 (In Russian)
 32. Bodum USA, Inc. v. La Cafetiére, Inc. (7th Cir. 2010) Michalski R., 2011. Pleading and Proving Foreign Law in the Age of Plausibility Pleading, p. 1246, 1247,1248. (In English)
 33. Trooboff., D. P., September 18, 2006. Proving Foreign Law, The National Law Journal www.NIJ.com (In English)